Specijalno ratovanje u medijima

Ivanjek, Jan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:788846

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Studij komunikologije

Jan Ivanjek

Specijalno ratovanje u medijima

Završni rad

Mentorica:

doc. dr. sc. Jelena Jurišić

Zagreb
rujan 2018.

Sažetak

Specijalno, ili hibridno, ratovanje najrasprostranjeniji je oblik ratovanja u suvremenom svijetu. Ne zahtijeva borbena djelovanja pa ga se može provoditi bez da se s njegovom operacionalizacijom upoznaje šira javnost. Ono je kontinuirani proces, u sklopu kojega se može eksploatirati gotovo svaka sfera ljudskog djelovanja. Njegovi akter ne moraju biti niti svjesni vlastite uloge, što dodatno komplicira njihovu identifikaciju i izravno zakonsko sankcioniranje. Zbog takve prikrivenosti teško ga je detektirati, pa je tako u Hrvatskoj do sada izostao organizirani odgovor na kampanju specijalnog ratovanja što se protiv nje upravo vodi.

Očigledni primjer korištenja medijskog specijalnog ratovanja u Hrvatskoj zbio se 27. studenog 2017., kada je potpredsjednik Vlade i ministar obrane Damir Krstičević optužen da je plagirao završni rad na visokoj školi *US Army War College*. To je tipičan primjer informacijskog ratovanja, čije je tempiranje posebno važno. Tada se donosila, naime, odluka o nabavi borbenih aviona za Hrvatsko ratno zrakoplovstvo, što izravno ugrožava interese Srbije koja s njima gubi paritet u zraku. Destabilizacija ključnog čovjeka za nabavu aviona bila bi od velike važnosti za prekid postupka.

Suprostavljanje specijalnom ratovanju izuzetno je složen proces. To je tajni rat, pa prema tome i protumjere trebaju biti tajne. One trebaju uključivati edukaciju novinara; potrebno je, zatim snagom državnih institucija ograničiti prostor djelovanja akterima. Posebno oprezno treba izdvojiti njegove svjesne aktere, identificirane prema dugogodišnjim, učestalim napadima, vrijeđanjima, omalovažavanjima i izrugivanjima hrvatske nacije, naroda, kulture i vjere. Mjere ne treba poduzimati protiv konstruktivnih kritičara i istraživačkih novinara. Protiv suparničkih država trebalo bi djelovati metodama iz političke i diplomatske sfere, te poticanjem odgovarajućih aktera unutar njihovih granica, čiji su pogledi u skladu s potrebama RH.

Era specijalnog ratovanja označava kraj binarne podjele stanja na rat i mir. Ratovanje je od njezinog početka neprekidno stanje, u kojem se izmjenjuju kinetička i nekinetička faza. Novinari moraju, kao ključni akteri specijalnog djelovanja u medijima, postati toga svjesni. Doba novinarstva, kao neutralnog promatranja, završeno je.

Summary

Special, or hybrid, warfare is the most widespread form of war in the modern world. It requires no kinetic engagements, so it can be operationalized without the awarness of of the public. It's a continuing process that can utilize virtually every field of human endeavour. It's actors do not have to be aware of their own role, further complicating their identification and application of any direct legal sanctions. Because of it's clandestine nature it is difficult to detect, and thus an organized response to the special warfare campaign against Croatia has so far failed to materialize.

An example of special warfare in the media is the 27th november 2017 allegations made against the defense minister and vice president of the Croatian government, Damir Krstičević. The allegations claimed he plagarized his thesis during his time at the US Army War College. This is a typical example of information warfare, especially given it's timing. At the time, Croatia was selecting it's future multirole fighters, which in turn directly threatened military interests of Serbia, which will lose air parity with Croatia following the acquisition. Destabilizing the key person of the acquisition could've been a key factor in aborting the process.

Countering special warfare is an extremely complex process. As it is itself a secret war, countermeasures to it must also be conducted in secrecy. Measures must include education of journalists, while using national institutions' power to contain its actors. Actors with full awarness of their activities must be carefully identified, primarily through theri long term attacks, insults and ridicule of Croatian, nation, people, culture and religion. No measures should be taken against constructive critics and investigative journalists. Against adversary states, special warfare methods should be employed in political and diplomatic spectrum, and by supporting actors within their borders with views compatibile with Croatia's needs.

The era of special warfare also spells the end of binary division between war and peace. In it, warfare is continuous, with change occuring between kinetc and non-kinetic phases. As key actors of special warfare in the media, journalists must be aware of this. The ear of journalism as neutral observation is over.

Sadržaj

1. Uvod.....5
2. Specifični izazovi specijalnog ratovanja u medijima.....10
3. Primjer specijalnog djelovanja na ministra obrane Damira Krstičevića.....12
4. Mogućnosti protudjelovanja specijalnom ratovanju u medijima.....15
5. Zaključak.....18
6. Popis korištenih izvora.....20

1. Uvod

Specijalno ratovanje u današnjem smislu prvenstveno je nekinetičko, te se može primjenjivati u gotovo svim oblicima ljudskog djelovanja. Njegovo korištenje u medijima, koji kroz masovne medije, društvene mreže i konvergenciju medija može dosegnuti golemu publiku, posebno je važno jer pojedinci, civili postaju njegovom metom. Upravo iz tog razloga sam odabrao temu specijalnog ratovanja u medijima, te ću ukratko obraditi problematiku samog specijalnog ratovanja kroz primjer, te protumjera koje se mogu poduzeti.

Organizirano ratovanje daleko je starije od prvih stvorenih država, pa i od pisma. Čovjek i njegovi evolucijski pretci sukobljavaju se od svog nastanka, no organizirani sukob, koji smijemo nazvati ratom, zahitjevao je osnovne zajednice i razvijene organizacijske sposobnosti. A takav seže u doba pojave prvih plemena koja je moderan čovjek formirao.

Oblici i metode ratovanja oduvijek su bili u stanju promjena i evolucije, nikada nisu okoštali, niti postali statičnima. Kroz tisuće godina ljudskog napretka ratovanje se postojano razvijalo, od oružja pa do organizacije, tehnologije, doktrine, taktike i naposljetku strategije. I tako je postalo sastavni dio političkog djelovanja, toga što se danas naziva međunarodnim odnosima i odnosima s drugim zajednicama.

Kao sredstvo politike, rat se koristio da bi se ostvarili različiti ciljevi: od širenja državnog teritorija, preko međunarodnog utjecaja, sve do zaposjedanja bogatstava i prirodnih resursa. Von Clausewitz je naglasio kako mora biti apsolutno jasno da „*rat nije ništa do li nastavak politike drugim sredstvima*.“ (Von Clausewitz, 1832/1976: 69) Od pamtivjeka rat je bio prihvaćen kao legitiman i prihvatljiv oblik međunarodnih odnosa, pa pravo suverenih država na vođenje rata nikada nije dovedeno u pitanje, jedino se raspravljalo o pravilima borbenog djelovanja i vođenja rata, odnosno ponašanja boraca u ratu. Napokon, jedno od ključnih obilježja nacionalnog suvereniteta jest sposobnost i legitimnost vođenja rata.

Pristup ratovanju započeo se mijenjati nakon Drugog svjetskog rata, razvojem i jačanjem međunarodnih institucija, prijerice prerastanjem Lige naroda u Ujedinjene narode, jednako tako snaženjem nadnacionalnih organizacija, međunarodnog prava, ali i tehnologije. Čovječanstvo je prešlo prag vladanja tehnologijama, *i.e.* nuklearnim oružjem, koje su dovoljno potentne da unište civilizaciju. Stoga se, skoro sukladno mijenjao odnos prema ratu. Središnju ulogu velikih konvencionalnih sukoba, s vremenom su preuzeli su asimetrični ratovi.

Prototip takvog sukoba bio je američki rat u Vijetnamu. Takvom razvoju ratovanja svakako je doprinijela ondašnja bipolarna, blokovska podjela svijeta. Zbog toga je započinjanje velikih konvencionalnih sukoba imalo vrlo visoki rizik od: a) uključivanja suprotnog bloka, te b) od eskalacije sukoba na globalnoj razini. Nekada službena objava rata, u SAD-u, koji, inače nije objavio rat nikome od Drugog svjetskog rata, zamijenjena je *de facto* neutralnijim, a sveobuhvatnijim izrazom: ovlaštenja za korištenje vojne sile, što ga, također, ozakonjuje američki Kongres.

Nekonvencionalni oblici ratovanja primjenjuju se jednako dugo kao i konvencionalni. No, spomenutim promjenama međunarodnog okruženja značenje specijalnog ratovanja prošireno je posljednjih nekoliko godina. Danas se taj izraz koristi naizmjenično s mnogo učestalijim terminom: hirbidno ratovanje. Treba napomenuti da ni za jedan termin ne postoji općeprihvaćena definicija, već su podložni brojnim interpretacijiama. Za rusku doktrinu koriste se, uz hibridni rat, i nazivi četvrta generacija rata, ruski rat nove generacije (*Russian New Generation Warfare Handbook,* 2016: 4)., a koristi se i naziv ruski nekonvencionalni rat (*„Little Green Men": a primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013-2014,* 2016: 2-3*)*. Specijalno ratovanje nema takvih specifičnih odrednica i obuhvaća sve nekinetičke metode.

Prema ocjeni Faraha, načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Ruske Federacije, general Valerij Gerasimov, smatra da se izgubila jasna podjela između rata i mira, te da su nevojna sredstva postala učinkovitija od uobičajenih vojnih pri ostvarivanju strateških i vojnih ciljeva, odnosno u mnogim su slučajevima nadmašila moć oružja (*Russian New Generation Warfare Handbook,* 2016: 3). Time se Gerasimov drži tvorcem ruske nove generacije rata, odnosno hibridnog rata kakav je usavršen posljednjih godina, te se primjenjuje, primjerici u sukobu u Donbasu. On uključuje

informacijsko, medijsko i političko djelovanje u sinergiji s kinetičkim operacijama, te korištenje novih borbenih formacija, poput taktičke grupe bojne, ili pak slojevitog djelovanja konvencionalnih snaga, specnaza, te lokalnih i plaćeničkih snaga (*Russian New Generation Warfare Handbook,* 2016: 4).

Mark Galeotti, koji je početkom 2013. stvorio termin Gerasimovljeva doktrina kasnije je ustvrdio da ona ne postoji te da je pogriješio pri njenom imenovanju. Prema njemu, Gerasimovljev tekst iz kojeg je izvukao taj naziv zapravo je govorio o Arapskom proljeću, prijetnjama obojenih revolucija u ruskom susjedstvu, te ukrajinskog Maidana. Gerasimovje pokušavao pronaći metode borbe protiv takvog djelovanja, a ne ga promovirati. (*Foreign Policy*, 2018.)

NATO se s hibridnim prijetnjama ozbiljno bavi još od 2011. godine, dakle ranije od Gerasimovljeva promišljanja o istima. Tada ih je definirao ovako: „The new threat confronting NATO's diverse nations is insidious and not easily defined or identified. It flourishes in the seams between states, and in the soft areas of bad or weak governance. The new threat consists of distinct but tangled elements; hence the rubric "Hybrid Threat." Hybrid threats are much more though than the amalgamation of existing security challenges. This is due, in part, to the interrelatedness of their constituent elements; the complicated and interdependent nature of the activities required to counter them; the multiplicity of key stakeholders with vested interests; and the dynamic international security environment in which traditional military solutions may not be best (or even a key component) but may nevertheless be necessary. [...] It is particularly important to note that hybrid threats are not exclusively a tool of asymmetric or non-state actors, but can be applied by state and non-state actors alike. Their principal attraction from the point of view of a state actor is that they can be largely non-attributable, and therefore applied in situations where more overt action is ruled out for any number of reasons." (NATO, 2011.)

Sa završetkom prvog hladnog rata, i raspadom bipolarnog svijeta, stvorena je atmosfera u kojoj je mnogo jednostavnije provoditi konvencionalne vojne intervencije. Strelovita globalizacija i razvoj tehnologija omogućili su, do tada nezamisliv doseg masovnih medija i društvenih mreža, rezultirajući konvergencijom medija, što je dovelo do daleko veće učinkovitosti i uspješnosti operacionalizacije specijalnog ratovanja. Što

je veća publika, to je učinak medijskog djelovanja snažniji jer se distribuira među više pojedinaca i tako se infiltrira u kolektivnu svijest. Naizgledna kaotičnost djelovanja bez posljedica odgovara Huntingtonovoj opservaciji prema kojoj je „posthladnoratovsko razdoblje zamijenjeno svijetom koji liči na džunglu, u kojoj vrebaju mnogobrojne opasnosti, skrivene zamke, neugodna iznenađenja i moralne dvosmislenosti.“ (Huntington, 1993: 7)

Taj kaos dobro ilustrira činjenica kako se specijalno ratovanje ne provodi samo protiv neprijateljskih država, već u cjelokupnom spektru međunacionalnih odnosa. Prema Kaleviju Holstiju, odnosi država na međunarodnoj razini imaju raspon od suradnje, preko natjecanja do sukoba (Holsti, 1967: 145-150). Prijateljske države mogu biti mete specijalnog ratovanja jednako kao i neprijateljske. A koliko formalno prijateljske zemlje mogu poduzimati krajnje neprijateljske korake i operacionalizirati specijalno ratovanje slikovito je pokazala slovenska blokada pristupnih pregovora Republike Hrvatske s Europskom Unijom krajem 2008. i većim dijelom 2009. Njome se ucjenjivalo RH da pristane na nepovoljnu arbitražu oko granice, što je političko – diplomatska sfera specijalnog ratovanja. Kao odgovor, dok je arbitraža o razgraničenju na moru još bila u tijeku, Hrvatska je obavještajnim kanalima došla do informacija koje je zatim iskoristila u političkoj operaciji razotkrivanja slovenskog utjecaja na suce Arbitražnog suda 2014. Sve navedeno dobro ilustrira važnost koordiniranog, sinergijskog djelovanja različitih elemenata specijalnog ratovanja, čemu Hrvatska, u pravilu posvećuje premalo pozornosti, što je vidljivo iz dopuštanja svih oblika medijskih napada na naciju kroz godine, tenereagiranja na vanjska djelovanja.

Za političko ratovanje, koje je, pak, dio specijalnog ratovanja, RAND korporacija, američki *think tank*, upozorava kako se političko ratovanje provodi kroz sredstva skrivenog porijekla, pri čemu se koriste svi elementi nacionalne moći. Između ostalog, ono eksploatira postojeće unutarnje etničke i religijske veze i podjele, te funkcionira kao produljena ruka konvencionalnog rata kroz koju se učinci ostvaruju uz manju cijenu. (RAND, 2018.) Učinkovit sustav političkog ratovanja traži snažnu i dobro razvijenu diplomaciju, koja je u stanju nametati volju svoje matične države u međunarodnim odnosima kroz sinergijsko djelovanje svih elemenata vlasti i politike.

Zapovjedništvo specijalnih snaga Kopnene vojske SAD-a, USASOC, definira hibridno ratovanje kao korištenje svih diplomatskih, informacijskih, vojnih i ekonomskih sredstava od strane državnih ili gotovo državnih aktera u cilju destabilizacije protivnika (*Counter-Unconventional Warfare White Paper,* 2014.: 3). To se može protumačiti kao korištenje svih dostupnih nekinetičkih metoda radi ostvarivanja ciljeva od državnog interesa. U javnom diskursu posljednjih godina, izraz hibridno ratovanje koristi se u jednom mnogo užem smislu, kao sinonim za informacijske operacije te fenomen lažnih vijesti, što upućuje na medije kao na idealnu platformu za provođenje specijalnog ratovanja, ili medijskih operacija hibridnog ratovanja. Spoznaja o medijima kao sredstvu ratovanja jest važna, no fiksacijom na nju gubi se percepcija ostalih sfera specijalnog ratovanja.

Kada govorimo o državnim akterima, specijalno ratovanje u medijima može biti usmjereno na jedan od dva cilja: domaću populaciju, odnosno stanovništvo, ili pak stranu populaciju. Doseg konvergiranih medija prelazi granice, pa je ključan sadržaj u određivanju ciljane populacije. Primjer je Srbija, čiji mediji učestalo demoniziraju susjedne narode, koji time ne bivaju pogođeni, ali stanovništvu Srbije stvara osjećaj veće vrijednosti. Za napad na ciljanu populaciju, daleko bolji učinak ostvaruje se djelovanjem kroz domaće medije u ciljanoj državi, jer se mnogo izravnije obraća ciljanoj populaciji. Upravo je ovaj oblik medijskog specijalnog ratovanja predmet ovog rada.

U nastavku će se ukratko analizirati specifičnosti specijalnog ratovanja u medijima, odnosno problematika identificiranja usmjerenih djelovanja protiv različitih ciljeva te razlikovanja istih od benignih osobnih stavova autora i uobičajenog novinarskog rada. Kao primjer specijalnog ratovanja ukratko će biti analiziran medijski napad na potpredsjednika Vlade i ministra obrane RH Damira Krstičevića, uz ključne faktore lažnih vijesti, odabranog cilja i tempiranja napada s obzirom na važne događaje koji su se u tom trenutku događali, a u kojima je ciljana osoba bila kritičan čimbenik. Na kraju rada, predložit će se metode protudjelovanja, kojima se može smanjiti doseg i učinak specijalnog ratovanja u medijima, te donijeti zaključak.

2. SPECIFIČNI IZAZOVI SPECIJALNOG RATOVANJA U MEDIJIMA

Prema Thomasu Nissenu, medijska djelovanja usmjerena su na dva cilja: osiguravanjem nadzora nad infrastrukturom za diseminaciju informacija izravnim vlasništvom, ili neizravnim utjecajem na uredničke procese, ili plasiranjem sadržaja kroz brojna sredstva, a česte su kombinacije navedenog. Infrastruktura se može osigurati kupovinom medija, stvaranjem medija, ili zastrašivanjem medijskih vlasnika i zaposlenika. Također može uključivati financiranje opozicijskih medija, javno ili preko nevladinih organizacija ili lažnih vlasnika. Konačni je cilj utjecaj nad uređivačkim procesima i odlukama. On također navodi da koliko je teško raspoznati rezultate ciljanog djelovanja od uobičajenih debata u građanskom društvu, upravo zbog bezformnog oblika takvog djelovanja. (*Social Media's Role on Hybrid Strategies,* 2016.)

Iz toga je jasno kako ni svi provoditelji specijalnog ratovanja nisu svjesni da djeluju, a kad je moguće forsiraju se akteri koji zbog stavova i uvjerenja odgovaraju provoditeljima specijalnog ratovanja. Iz toga slijedi i da je bez otvorenog priznanja nemoguće odrediti tko djeluje iz svojeg uvjerenja, a tko je svjesni sudionik specijalnog ratovanje, nego se može samo pratiti učinak. Gotovo je nemoguće koristiti zakonske sankcije protiv takvih aktera, jer jednostavno nema čvrstih dokaza. Pritom, mnogi ga provode i sudjeluju u njemu iz pukog neznanja, ponekad iz zablude.

Prema navedenom, novinare bi mogli podijeliti u tri široke kategorije, na temelju odnosa prema specijalnom ratovanju: u prvoj su oni koji ga svjesno i aktivno provode. U drugoj kategoriji nalaze se novinari koji toga nisu svjesni te se iz neznanja uklapaju u različite agende. Posljednju, treću grupu čine oni koji su specijalnog ratovanja svjesni i aktivno mu se suprotstavljaju kroz vlastito djelovanje, odnosno teže smanjiti njegov učinak. Budući da u Hrvatskoj još ne postoji nikakva strategija suprostavljanja specijalnom ratovanju u medijima i kulturi, hrvatskim novinarima ostavljeno je da pojedinačno prepoznaju, ili ne, metode specijalnog ratovanja, te da se prema njemu postavljaju shodno vlastitom nahođenju.

Mimo specijalnog ratovanja koje se provodi u hrvatskim medijima, domovinske sigurnosti RH jednako se i izravno dotiče i ono koje se provodi u susjednim zemljama.

Najznačajnija opasnost dolazi iz Srbije, čija je medijska scena proteklih godina temeljito tabloidizirana. Većina najčitanijih novina na naslovnicama, gotovo redovito demonizira Hrvatsku i Hrvate, što je posebno značajno obzirom na izvjesnu povezanost srbijanske vlasti i vodećih tabloida.

Premda za to čvrstih dokaza nema, slično kao ni za ciljano provođenje specijalnog ratovanja, potvrdu spomenutog treba tražiti u učincima i ciljevima. Budući da vodeći tamošnji tabloidi fanatično brane srbijanskog predsjednika Aleksandra Vučića, koji učestalo koristi i raspiruje animozitet prema Hrvatskoj u dnevno-političke svrhe, logično je zaključiti da oni funkcioniraju kao produžena ruka beogradskog režima. Iznose ekstremističke stavove, kakve si čak ni službeni Beograd ne može javno dopustiti.

Srbijanski tabloidi ne ciljaju samo na hrvatski narod u Hrvatskoj, već mu je prvenstvena ciljana populacija srbijanska javnost, čija se razmišljanja i stavovi, na taj način, oblikuju u smjeru etničke mržnje prema Hrvatskoj, Albaniji i Kosovu, te Zapadu u cjelini. Istovremeno, stvara se atmosfera revanšizma u odnosu na percipirane nepravde iz devedesetih godina a na temelju, također, intenzivno propagirane percepcije da Srbija, sada ima iza sebe Rusiju, pa može činiti što joj odgovara. (Informer, 2017.)

Jednako tako, selektivno se oblikuje povijest, što potvrđuje da se i historiografija koristi u specijalnom ratovanju. Tu je primjer ratoborna retorika Aleksandra Vučića u povodu obljetnice operacije Oluja, koja se osuđuje, a ignoriraju se četiri godine srpske okupacije pojedinih dijelova Hrvatske. A Vučić je ove godine otišao tako daleko da je Hrvatsku usporedio s Hitlerovom Njemačkom (Jutarnji list, 2018.). Takva demonizacija i dehumanizacija može se promatrati i kao propagandna priprema budućih kinetičkih sukoba.

U naznačenim okolnostima nije moguće zaustaviti specijalno ratovanje usmjereno protiv Hrvatske iz stranih zemalja, jer za to ne postoje pravni mehanizmi. Jednako tako, nemoguće je pravnim djelovanjem spriječiti aktere specijalnog ratovanja unutar Hrvatske, jer bi to za sobom povuklo ozbiljne probleme ograničavanje medijskih sloboda, posebice kod onih koji su nesvjesni vlastite uloge u specijalnom ratovanju.

3. PRIMJER SPECIJALNOG DJELOVANJA NA MINISTRA OBRANE DAMIRA KRSTIČEVIĆA

Portal index.hr 27. studenog 2017. objavio je istraživački tekst u kojem tvrdi da je potpredsjednik Vlade i ministar obrane Damir Krstičević plagirao veliki dio svog završnog rada na prestižnoj američkoj vojnoj školi *US Army War College* 1998. (index.hr, 2017.).

Istoga dana, MORH je sazvao konferenciju za tisak na kojoj je ministar Damir Krstičević odbacio optužbe, govoreći: „Niti je to bio završni, diplomski rad, niti rad koji je valoriziran ili na osnovu kojeg sam dobio ocjenu ili stupanj. Radilo se o pojedinačnom informativnom radu s ciljem presjeka situacije u tom trenutku, vezano za rat u Hrvatskoj i dolasku mirovnih snaga u Hrvatsku i njihovom djelovanju u sklopu seminara "*Peacekeeping operations Issues: Policy and Practice*".

Krstičević je, također, kazao kako je riječ o hibridnom djelovanju protiv njega (Slobodna Dalmacija, 2017.). Dakle, prepoznato je kako je riječ o specijalnom ratovanju. Konkretno, o informacijskom djelovanju, u svom najjednostavnijem obliku, putem plasiranja lažnih informacija.

US Army War College ubrzo je kontaktiran od strane hrvatskih medija, te je službeno potvrdio Krstičevićevo pojašnjenje. „Te godine general Damir Krstičević napisao je rad „*United Nations protection force in Croatia*“. A napisao ga je kao zadatak u sklopu tečaja, a ne kao završni rad. I tada, kao i sada, *US Army War College* očekuje od polaznika puni profesionalni integritet. S time u vezi, a što se tiče ovog rada, mentor je 1998. prihvatio citate kao odgovarajuće“, odgovorili su iz USAWC-a (dnevno.hr, 2017.).

Dodatna potvrda da Krstičević nije, niti u jednom trenutku svog školovanja na USAWC-u, kompromitirao integritet ustanove pružila se 22. svibnja 2018. kada je ministar Krstičević primljen u *Hall of Fame US Army War Collegea*, sa čime je najjasnije demonstrirano odbacivanje bilo kakvih sumnji u vezi Krstičevićevog pohađanja USAWC-a. (MORH, 2018.). To je čast kakva je do tada iskazana samo 65-oro stranih polaznika iste institucije.

Prethodno je definiran klasični primjer specijalnog ratovanja, neovisno o tome je li novinar, koji je pokrenuo priču, djelovao svjesno, pa je s predumišljajem, namjerno lažno predstavio informacije s kojima je raspolagao, ili je bio izmanipuliran pogrešnom informacijom. A mogao je, isto tako, pogrešno shvatiti informacije s kojima je raspolagao ili su mu mogle biti pogrešno plasirane. Budući da je tom operacijom izravno napadnut potpredsjednik Vlade i ministar obrane, ona može jasno ilustrirati ciljeve takvih operacija, usmjerenih protiv utjecajnih pojedinaca, zbog prvobitno diskreditacije, kompromitacije, smjenjivanja, ali i glede preusmjeravanje pažnje.

Tempiranje je bilo također znakovito i važno, jer je u tom trenutku bio u tijeku odabir budućeg višenamjenskog borbenog aviona HRZ-a, za koji je u proljeće 2018. odabran izraelski F-16 Barak 2020. A Krstičević je bio presudan faktor pokretanja postupka ove nabave, pa bi njegovom kompromitacijom bio ugrožen čitav program (Globus, 2017.).

S obzirom na vojnu nadmoć koju će HRZ ostvariti nad susjednim zrakoplovstvima, kada F-16 Barak 2020 dostigne punu operativnu sposobnost, jasno je da bi mnogima od njih, a ponajviše Srbiji, odgovaralo da je projekt nabave propao. Jer, Srbija je jedini hrvatski susjed, pored Mađarske, koji održava nadzvučno lovačko zrakoplovstvo. No, njezini MiG-ovi 29 Fulcrum daleko su inferironiji i od mađarskih borbenih aviona Gripena, a naročito od budućih hrvatskih Baraka.

Kako bi zadržala zračnu nadmoć, odnosno barem održala odnos snaga na razini pariteta, u vojnom je i državnom interesu Srbije da, na svaki način pokuša spriječiti isporuku Baraka Hrvatskom ratnom zrakoplovstvu. Budući da to nije moguće kroz lobiranje, a nisu uspjele ni učestale propagandne operacije, kojima je cilj bio Hrvatsku prikazati kao otvoreno fašističku, odnosno ustašku zemlju, a kakvim je epitetima redovito nazivaju srbijanski tabloidi, sa ciljem stvaranja razdora između Hrvatske i Izraela, pokušaj rušenja ključnih pojedinaca nabave bio je logičan, idući korak.

Napad na Krstičevića mogao je postići trojaki učinak: diskreditirati najpopularnijeg ministra u Vladi RH (2017.), kompromitirati premijera Plenkovića,

koji ga je odabrao za ministra, te time narušiti stabilnost Vlade, do bi najidealnije bilo zaustaviti program nabave višenamjenskih borbenih aviona. Time bi HRZ ostalo bez budućnosti lovačkog zrakoplovstva te bi, isto tako bilo ugašeno, a Hrvatska bi ostala nebranjena iz zraka. Rušenjem Krstičevića zaustavili bi se i intenzivni programi modernizacije i razvoja Hrvatske vojske, što bi rezultiralo degradacijom obrambenih sposobnosti na stanje od prije nekoliko godina, kada HV nije bila sposobna samostalno braniti zemlju. (Globus, 2016.)

4. MOGUĆNOSTI PROTUDJELOVANJA SPECIJALNOM RATOVANJU U MEDIJIMA

Kako je ranije navedeno, specijalnom medijskom ratovanju ne može se učinkovito suprostaviti konvencionalnim metodama. Ne postoji dovoljno dokaza da bi se opravdao kazneni progon njegovih aktera, jer policija i obavještajne službe ne mogu gušiti slobode javnog izražavanja na temelju indicija.

Izravno povezivanje i identificiranje stranih poticatelja specijalnog djelovanja s adekvatnim dokazima, da bi se omogućio kazneni postupak, i usporedne diplomatske protumjere, za sada je neizvedivo zbog prirodne kompartmentalizacije sustava kojemu je suvišna zapovjedna struktura, logistička potpora, pa i redovno distribuiranje uputa. NATO je 2011. ustanovio kako su koherentna primjena instrumenata nacionalne moći i sveobuhvatna akcija u svim sferama i elementima kriza dva od tri preduvjeta za suprotstavljanje specijalnom ratovanju, uz sveobuhvatnu interakciju s drugim akterima kao trećim. (NATO, 2011.)

Nova istraživanja RAND korporacije, specifično u vezi političkog ratovanja, dakle političke sfere specijalnog ratovanja, predlažu uvjerljive dokaze, pravovremeno prezentirane, kao najbolji odgovor na dezinformacije, zatim veću sinergiju američkih institucija, posebno ministarstva vanjskih poslova i oružanih snaga, te korištenje specijalnih snaga u područjima posebno ranjivim na političko ratovanje kako bi se proširile opcije odgovora izuzev konvencionalnog rata (RAND, 2018.).

Dakle, učinkovito nekinetičko suprostavljanje jedino može biti provedeno vlastitom primjenom metoda specijalnog ratovanja, koje treba razdijeliti na defenzivnu i ofenzivnu fazu.

Defenzivna faza, odnosno protumjere neprijateljskom djelovanju, trebale bi započeti protuinformacijama, dokazima koji osporavaju informacijske operacije ili lažne vijesti, kako bi se ograničilo njihovo širenje i smanjio njihov učinak. Ovdje je ujedno nužna i najbrža reakcija, u najkraćem roku od objave lažnih vijesti, kao što je napravljeno u primjeru djelovanja na ministra Krstičevića. Dugoročno treba razviti strategiju medijskog djelovanja koja će dati povoda za stvaranje pozitivne društvene

atmosfere, promovirati pozitivnu medijsku nazočnost poput priča o uspjehu, suzbijanju korupcije, zatim snažiti temelje države i nacije smanjujući ideološke tenzije i podjele.

Nužno je, pritom jačati povjerenje građana u institucije putem intenzivirane borbe protiv korupcije i nepotizma, te maksimalnog uključivanja medija u praćenje takvih akcija. Ovakvim potezima promovirati će se pozitivna slika o kritičnim institucijama koje se čiste od korupcije, što će omogućiti više afirmativne medijske nazočnosti. Samo bi to znatno osnažilo vjeru u institucije države, što je ključni cilj protumjera specijalnom ratovanju.

Potrebno je organizirati radionice i seminare za djelatnike medija, a u organizaciji obavještajne zajednice, MUP-a i HV-a, s ciljem edukacije novinara i ostalih medijskih djelatnika o specijalnom ratovanju, njegovim primjenama, prepoznavanju i uočavanju njegovih elemenata i aktera.

Ofenzivna faza zahtijeva aktivne mjere protiv protagonista specijalnog ratovanja u vlastitim medijima. Treba poduzeti sve dostupne zakonske korake, poput tužbi za klevetu, raspirivanje nacionalne i vjerske mržnje, omalovažavanje i vrijeđanje državnih simbola i sličnog, i to što češće, kako bi im se smanjio prostor i otežalo djelovanje. Ovdje treba naglasiti da se mora izuzetno oprezno selektirati pojedince protiv kojih bi takvi postupci bili usmjereni. Oni moraju biti isključivo iz redova onih koji kroz dugogodišnji vremenski period sustavno i kontinuirano omalovažavaju, obezvrjeđuju, vrijeđaju i izruguju hrvatski narod, kulturu, povijest, naciju i njene simbole, s očitim jedinstvenim ciljem stvaranja i širenja atmosfere defetizma.

Protagonisti specijalnog ratovanja koji se skrivaju iza umjetničke slobode trebaju, također biti stavljeni pod maksimalni pritisak, uskratama državnih sredstava. Obezvrjeđivanje nacije i države ne može biti provođeno državnim novcem i uz potporu iste te države. Ali, protudjelovanje mora biti ograničeno na postojeći zakonski okvir.

Nikakvi postupci ne smiju biti usmjereni protiv konstruktivnih kritičara sustava i institucija, onih koji istražuju i razotkrivaju korupciju, nepotizam, malverzacije,

zloupotrebe položaja, ratno profiterstvo ili nedodirljivost raznih moćnika. Štoviše, njima treba pružiti maksimalnu pomoć institucija kako bi građani kroz medije, u realnom vremenu mogli pratiti „čišćenje“ države, što će im pak vratiti i snažiti vjeru u nju. Nadalje, kroz svu podršku i maksimalnu suradnju treba poticati stručne novinare da prate svoja područja i o njima što češće i objektivnije izvještavaju kako bi se vratilo povjerenje u same medije.

Istovremeno, financijska potpora mora biti uskraćena medijima koji sustavno blate državu i kleveću stanovništvo, npr. optužbama o fašizmu i ustaštvu, koje im financira ista ta država. Na jednak način treba uskratiti potporu nevladinim organizacijama koje su također akteri specijalnog ratovanje. Mađarska je u travnju objavila kako će donijeti zakon o zabrani Otvorenog društva, nevladine organizacije koja propagira ideologiju koja je u Mađarskoj prepoznata kao rizik po nacionalnu sigurnost (Večernji list, 2018.). Usporedno, treba poticati i financirati domoljubno orijentirane udruge i inicijative, neovisno o njihovom političkom spektru.

Kada su u pitanju neprijateljski nastrojene susjedne države, treba primijeniti više aspekata specijalnog ratovanja. Specijalnim djelovanjem kroz medije protivničkih država, koje se uvelike oslanjaju na konstrukcije mitova i potrebu da su „jači“ od svih oko sebe, treba takve iluzije snažiti i potvrđivati. Arogantnog a bezrazložno samouvjerenog neprijatelja daleko je lakše neutralizirati od onog koji će objektivno sagledati svoje slabosti i raditi na njihovom ispravljanju.

Protiv odabranih ciljeva trebaju se razvijati sposobnosti *cyber* napada. Zatim, nužno je koristiti diplomatske, političke i ekonomske oblike specijalnog ratovanja, i to blokiranjem svih dostupnih i mogućih inicijativa kojima suparničke države teže, sudjeluju u njima ili im se žele pridružiti. Hrvatska kao članica EU ima mehanizme pritisaka, pa i ucjena, koje mora početi koristiti na vlastiti probitak, kao što je ih je Slovenija rabila protiv Hrvatske, u pitanju arbitraže oko Savudrijske vale. Unutar protivničkih država treba na svaki način poticati i snažiti protivnike režima, disidente, slobodne novinare te nevladine organizacije, prvenstveno one čiji su pogledi i djelovanje u javnom prostoru odgovarajući za Republiku Hrvatsku.

5. ZAKLJUČAK

Promijenjena priroda sukoba, odnosno ratovanje kao neprekidni proces, zahtijeva i izmjenu pogleda na koncepte rata i mira. Klasično doba rata, koji vodi država pomoću vojske, a sve to sa strane promatraju civili, prošla su odavno. Citirana Von Clausewitzeva maksima o ratu kao nastavku politike drugim sredstvima, danas je primjenjiva u obrnutom smislu: politika je postala nastavak rata drugim sredstvima. Stoga, mora se voditi jednako nesmiljeno, s jednakim ciljem, ostvarujući tihe pobjede nad protivnicima.

U takvoj atmosferi, koncepti rata i mira kao stanja, što se smjenjuju, jedno za drugim, moraju biti napušteni. Ratovanje je danas neprekidni proces kojeg se može spoznati i u njemu djelovati. Može ga se, isto tako ignorirati i ostati nesvjestan, pa trpiti njegove posljedice, odnosno djelovanje protivnika, bez iniciranja protumjera.

Rat i mir postali su, kao takvi zastarjeli koncepti, a kontinuirano fiksiranje na njih dovelo je Hrvatsku u položaj žrtve specijalnog ratovanja s više strana, izvan i unutar vlastitih granica. Ti stari koncepti moraju biti zamijenjeni novim shvaćanjem i terminologijom kinetičke i nekinetičke faze besprekidnog ratovanja. A to što je Hrvatska, sa svojim susjedstvom, još u nekinetičkoj fazi ne znači da rata nema, baš naprotiv. U svakom slučaju, nekinetička faza biti će neminovno, u jednom trenutku zamijenjena s kinetičkom, čije je pripremanje dijelom specijalnog ratovanja u medijima.

Primjer toga je dehumanizacija Hrvata u srbijanskim medijima, što desensitizira ciljanu, srbijansku javnost na ratovanje protiv njih. Istodobno, specijalno ratovanje unutar Hrvatske, dakle obezvrjeđivanje, omalovažavanje i ismijavanje Hrvatske, kao ideje i koncepta nezavisne zemlje, za razliku od konstruktivne kritike objektivno manjkavih državnih institucija, služi za raspirivanje malodušnosti i, u konačnici za stvaranje atmosfere u kojoj se pojačava pritisak na pretpostavci kako je bilo kakva borba u bilo kojem obliku za takvu zemlju besmislena.

Tome svjedoče i brojni internetski komentari na portalima pod negativističkim tekstovima, čiji autori izjavljuju da se nikada ne bi borili za „one u Saboru“, očito

zaboravljajući da se u Domovinskom ratu malo tko borio za „one u Saboru“, borio se za svoju zemlju, ili čak jednostavnije: za svoju obitelj, kuću i dvorište.

Razvidno je da specijalno ratovanje može biti pogubnije od kinetičkog. Potonje galvanizira i homogenizira populaciju, ujedinjuje ideologije, zatvara društvene razdore i preusmjerava negativne emocije iz unutarnjeg, međusobnog razdora prema vanjskom neprijatelju. Neuspjeh u vojnim osvajanjima, ukoliko agresor nije u potpunosti uništen i razdijeljen na vojne okupacijske zone, kao što je bilo u slučaju poslijeratne Njemačke, danas je tek prilika da se isti ciljevi pokušaju ostvariti specijalnim ratovanjem, koje je istovremeno glavni alat tihog osvajanja, ali i priprema za budući kinetički sukob, ukaže li se za njega potreba i prilika.

Hrvatska mora najhitnije prepoznati započeti sa stvaranjem protumjera specijalnom ratovanju, kako bi se njegov učinak ograničio i suzbio. Moraju se, istovremeno, poduzeti koraci primjene metoda specijalnog ratovanja protiv svih aktera i država koje, na bilo kojem polju ugrožavaju hrvatsku državu, njenu ekonomiju, teritorijalni integritet i njene interese. Ne učini li to, Hrvatska će u ne tako dalekoj budućnosti, ponovno morati suočiti s vojnom agresijom, koju će ovaj put dočekati nacionalno razbijena, rascjepkana na frakcije, demoralizirana i raseljena, bez nade i vjere u samu sebe.

Era specijalnog ratovanja mijenja iz temelja i ulogu novinara. Oni više nisu, i ne mogu biti, percipirani samo kao neutralni promatrači i izvjestitelji događaja. Postali su aktivni sudionici specijalnog ratovanja, borci na informacijskoj bojišnici, te se kroz tu prizmu trebaju promatrati, ne samo izvana, već i sami sebe. Svatko mora, za sebe donijeti odluku na koji će način djelovati, ili se miriti sa činjenicom da će, iz neznanja biti iskorišten za djelovanje od strane drugih.

Popis korištenih izvora

1. Capar, L. *Orban novim zakonom uspio potjerati Sorosa* (2018.) Večernji list, https://www.vecernji.hr/vijesti/orban-novim-zakonom-uspio-potjerati-sorosa-1240423 (stranica posjećena 19. kolovoza 2018.)

2. Clausewitz, C.V. (1832./1976.) *On War*, prev. Howard, M.E., Paret, P., Princeton, New Jersey: Princeton University Press

3. Cohen, R.S., Helmus, T.C., Magnus, M., Migacheva, K., Nader, A., Radin, A., Robinson, L. (2018.) *Modern Political Warfare Current Practices and Possible Responses*, znanstveni rad, RAND Corporation, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1772.html

4. *Counter-Unconventional Warfare White Paper* (2014.) United States Army Special Operations Command, https://info.publicintelligence.net/USASOC-CounterUnconventionalWarfare.pdf (stranica posjećena 12. kolovoza 2018.)

5. Dauenhauer, N.J. *Index otkriva Krstičević prepisivao u završnom radu na američkoj vojnoj školi* (2017.) Index.hr, https://www.index.hr/vijesti/clanak/index-otkriva-krsticevic-prepisivao-u-zavrsnom-radu-na-americkoj-ratnoj-skoli/1008855.aspx (stranica posjećena 17. kolovoza 2018.)

6. Galeotti, M. *I'm Sorry for Creating the „Gerasimov doctrine"*(2018.) Foreign Policy, https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/ (stranica posjećena 13. rujna 2018.)

7. Holsti, K.J. (1967.) *International Politics: A Framework for Anlysis*, London: Prentice Hall

8. Huntington, S.P. (1993.) *The Clash of Civilization and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster

9. Ivanjek, J. *Dva tjedna do konačne odluke o borbenom avionu za Hrvatsku ugledni vojni analitičar ocjenjuje sve ponude i otkriva koja je ipak u maloj prednosti*

(2017.) Globus, https://www.jutarnji.hr/globus/Globus-politika/dva-tjedna-do-konacne-odluke-o-borbenom-avionu-za-hrvatsku-ugledni-vojni-analiticar-ocjenjuje-sve-ponude-i-otkriva-koja-je-ipak-u-maloj-prednosti/6748605/ (stranica posjećena 17. kolovoza 2018.)

10. Ivanjek, J. *Zastrašujuća bilanca Slabo modernizirana Hrvatska vojska praktično više nije sposobna samostalno braniti državu!* (2016.) Globus, https://www.jutarnji.hr/globus/Globus-politika/zastrasujuca-bilanca-slabo-modernizirana-hrvatska-vojska-prakticno-vise-nije-sposobna-samostalno-braniti-drzavu/5333303/ (stranica posjećena 13. rujna 2018.)

11. *Krstičević svečano primljen u Kuću slavnih američke Ratne škole* (2018.) Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, https://www.morh.hr/hr/vijesti-najave-i-priopcenja/priopcenja/17041-krsticevic-svecano-primljen-u-kucu-slavnih-americke-ratne-skole.html (stranica posjećena 17. kolovoza 2018.)

12. *„Little Green Men": a primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013-2014* (2016.) Fort Bragg, North Carolina, United States Army Special Operations Command

13. *NATO Countering the Hybrid Threat* (2011.) NATO, https://www.act.nato.int/nato-countering-the-hybrid-threat (stranica posjećena 12. rujna 2018.)

14. Nissen, T.K. *Social Media's Role in „Hybrid Strategies"* (2016.) NATO Strategic Communications Centre of Excellence, https://www.stratcomcoe.org/social-medias-role-hybrid-strategies-author-thomas-elkjer-nissen (stranica posjećena 13. rujna 2018.)

15. *„Ponosan sam da boli, sram vas bilo!": Krstičević odgovorio na tvrdnje da je kopirao dijelove završnog rada na američkoj vojnoj školi* (2017.) Slobodna Dalmacija, https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/519080/ponosan-sam-do-boli-sram-vas-bilo-krsticevic-odgovorio-na-tvrdnje-da-je-kopirao-

dijelove-zavrsnog-rada-na-americkoj-vojnoj-skoli (stranica posjećena 17. kolovoza 2018.)

16. *Rusija uz Srbiju svim silama: Dogovoreno je da Rusija bukvalno na svim poljima – od ekonomije do vojske – podrži Srbiju!* (2017.) Informer, http://informer.rs/vesti/politika/361502/foto-poceo-sastanak-putina-i-vucica-dogovara-se-i-ispurka-sisrtema-s-300 (stranica posjećena 13. rujna 2018.)

17. *Russian new generation warfare handbook* (2016.), Fort Mead, Maryland, United States Army Asymmetric Warfare Group, str. 3-4

18. *US Army War College demantirao tvrdnje da je Krstičević plagirao završni rad* (2017.) Dnevno.hr, *https://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/us-army-war-college-demantirao-tvrdnje-da-je-krsticevic-plagirao-zavrsni-rad-1099827/* (stranica posjećena 17. kolovoza 2018.)

19. Valečić, I.B. *Krstičević je napopularniji u Vladi, a za ove ministre mnogi nisu ni čuli* (2017.) Večernji list, https://www.vecernji.hr/vijesti/vecina-gra-ana-o-plenkovicu-ima-negativan-stav-evo-koji-je-ministar-najpopularniji-1213169 (stranica posjećena 20. kolovoza 2018.)

20. *Vučić: „Više nikad i nigdje nikakvih Oluja prema Srbima neće biti. Hitler je htio svijet bez Židova, Hrvatska je željela Hrvatsku bez Srba.“* (2018.) Jutarnji list, https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vucic-vise-nikada-i-nigdje-nikakvih-oluja-prema-srbima-nece-biti-hitler-je-htio-svijet-bez-zidova-hrvatska-je-zeljela-hrvatsku-bez-srba/7689942/ (stranica posjećena 15. kolovoza 2018.)